

Biográfia-autobiográfia

Önéletrajz-elemzés egy gyakorlati példán keresztül: Montágh Imre két életrajza

Pénzes Dávid

ELTE PPK, Neveléstudományi Doktori Iskola

Pedagógiatörténeti Program

A hétköznapiok története

- Makrofolyamatok felől mikrofolyamatok felé
- Történeti antropológia
- Mikrotörténelem
- „Mikroszkopikus” kutatás, mélyfúrások
- Az egyén szerepe a történelemben

Mi a biográfia?

Forrástípus

A múltban megírt biografikus vagy autobiografikus jellegű szövegek történeti forrásként való értelmezése és hasznosítása.

Módszer

Kísérlet egy életrajz/életút megalkotására és ezzel közelebb kerülni bizonyos történeti korszakokhoz, történeti problémákhoz.

A témában érdekelt diszciplínák

- Történettudomány
- Irodalomtudomány
- Politikatudomány
- Pedagógia
- Pszichológia

Amennyiben forrás

- **Napló:** „Nem a történelmet meséli el, hanem a *privát* életét” – önnön történetének megalkotója. Mentális világról szól és nem a személy körül zajló eseményekről.
- **Visszaemlékezés:** Kései visszatekintés, az emlékezet időstruktúrája → a történet kiszínezése, az „alaptudás alapvetően nem változik”
- **Munkahelyi önéletrajz:** Aktualizáló, igazságértéke nem vizsgálható, „a politikai nyelv metaigazságai”, különösen a 1947–48 után, a politikai nyelv radikális megváltozása. (*K. Horváth, 2002*)
- **Mások által írt életrajzok:** Egy személy történetének olvasata. Elérhető dokumentumok és kortárs leírások, arányok (politika, magánélet) (*Kövér, 2002*)

Az önéletírás és az „önéletrajzi tér”

A Lejeune-féle irodalomtudományi értelmezés

Az önéletírás tág és szűk értelmezés: „...minden olyan, önéletírói paktum vezérelte szöveg jelölésére, melyben a szerző önmagáról szóló beszédet kínál az olvasónak, másrészt pedig e beszéd egy sajátos megvalósulására, mely a ‚ki vagyok?’ kérdésre a ‚hogyan váltam azzá’ elbeszélésével válaszol.” (Lejeune, 2003.)

Az „önéletírói tér” a szerzői szöveguniverzum egészének hálója. Különböző megszólalási módjai egymást kontextualizálják, telítik meg jelentéssel. Tehát az azonos szerzői névvel ellátott szövegek intertextuális jelentéshálózata.

Az önéletírás önmagában nem, csak az önéletírói tér ismeretében nyerhet jelentést a kutatás során.

A tradicionális önéletírás-értelmezés kritikája és kortárs megközelítés

A múlt önéletírásban történő rekonstruálása illúzió:

1. az emlékezet hiányos,
2. a visszatekintő nézőpont értelemkonstruáló,
3. a szerző motivált, a múlt jövő felőli újrakonstruálását végzi.

Új megközelítési lehetőségek:

Az önéletírás, mint cselekvés

Az önéletírás mint kommunikációs aktus,

Az önéletírás, mint beszédaktus,

Az önéletírás, mint performatív megnyilatkozási mód

Ki vagyok én? Mi vagyok én? Kivé, mivé alkotom magam?

Kétféle önreprezentáció

Ö n ő l e t r a j z .

1935-ben születtem Budapesten.

Érettségi után /Vörösmarty Gimnázium/ beiratkoztam a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolára. Diploma után a Váci Siketnémák Tanintézetébe kerültem, itt tanítottam beszédet két esztendőig. Gyógypedagógusi tevékenységgel párhuzamosan pszichológiával foglalkoztam Dr György Júlia ambulanciáján, ahol hamarosan másodállást kaptam. Középiszkolás keret

1975

Önletrajz

1935-ben születtem Budapesten. Édesanyám csak szülni jött föl. Gyermekségemet szerencsére ismét kiejtésű viákoson töltöttem Csánád /Békés/ nagybán. Nyelvi fejlődésemhez kedvezően járult a paraszti környezet, melyet 8-9 éves koromig élvehettem. Édesanyám északnyugat-falvi, Édesapám aradi kiejtéséből az enyhe magánhangzó helyettesítés, s ha akarom sárt ű hangok használata megmaradt számomra. Hánytatott gyermek és ifjúkoromról nem akarok beszélni, mert az még mindig elintézetlen személyes történelmi sérelmen és hivatalos irásban, melyen beléértéknélit gúnyosok miatt tárgyilagosan beszélni arról nem

1984

Kétféle önreprezentáció

1975

áján, ahol hamarosan másodállást kaptam. Középiskolás korom óta foglalkoztatott a versmondás, színjátszás a Keleti István felkérésére először az ő esetéjénél, később a Népmű-

Középiskolás korom óta foglalkoztatott a versmondás, színjátszás.....

1984

Mondjuk meg őszintén, én színész akartam lenni. Az orvosi pálya érdekelt még némileg, de tanárságra nem is gondoltam, sőt egy kicsit undorított is ez a foglalkozás. Na csak tanárnak tudom magam elkép-

Mondjuk meg őszintén, én színész akartam lenni. Az orvosi pálya érdekelt még némileg, de tanárságra nem is gondoltam.....

Igazodás a kor igényelte klisékhez

- „Nyelvi fejlődésemhez kedvezően járult a paraszti környezet...”
- „Többrendbeli fizikai munkában megmerültem s ez nagy hasznomra vált az életismeret és a mindenkivel szótérteni tudás területén...”
- „Bátyám óriási akarással mérnök lett. Főtechnológus.”
- „Édesanyám (...) szabómester, textiltechnikus illetve kéziszővő lett...”

**É ha akarom sárt 3° hangok használatát megmaradt számokra. Hányatott
gyermek és ifjúkoromról nem akarok szólni, mert az még mindig
elintézetlen személyes történelmi sérelmem és hivatalos írásban,
mélyen belémrögzült görcsök miatt tárgyilagosan szólni erről nem
tudok. Tizenöt éves korom óta magam tartom el magam. A gimnázium**

Hányatott gyermek és ifjúkoromról nem akarok szólni, mert az még mindig elintézetlen személyes történelmi sérelmem és hivatalos írásban, mélyen belémrögzült görcsök miatt tárgyilagosan szólni erről nem tudok. Tizenöt éves korom óta magam tartom el magam.

zott a Miskolcra s ezzel a pályára tett. Keletnek évekig fájt, hogy profikat kezdtem tanítani, de később megbocsájtott. Fischer Sándor rémesen bizalmatlanul fogadott, ellenérzése irányomban a mai napig sem szűnt meg. /Néha még ma is azt álmodom, hogy szivélyesen beszélget velem./ Gáti József érzései szélsőségesen hullámzóttak az atyai barátság és az ellenséges undor között – most éppen szeretet. A többi kollégám egy-kettőre megszeretett s egyre többen akartak velem dolgozni. Először Ádám Ottó, majd Vámos László, később Békés András szervezett bizalmat. Békés bista rám először önkéntelen első évben az

Fischer Sándor rémesen bizalmatlanul fogadott, ellenérzése a mai napig sem szűnt meg. /Néha még ma is azt álmodom, hogy szivélyesen beszélget velem./ Gáti József érzései szélsőségesen hullámzóttak az atyai barátság és az ellenséges undor között – most éppen szeretet. A többi kollégám egykettőre megszeretett s egyre többen akartak velem dolgozni.

Felhasznált irodalom

- **Gueniffey, Patrice** (2000): A biográfia a megújuló politikatörténetben. *Aetas*, 3. sz.
- **Gyáni Gábor** (1997): A mindennapi élet, mint kutatási probléma. *Aetas*, 1. sz.
- **Gyáni Gábor** (2000): *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- **Hedwig Röckelein** (2002): A pszichohistorikus módszer hozzájárulása az „új történelmi biográfiához”. *Aetas*, 2–3. sz.
- **K. Horváth Zsolt** (2002): Önarcképcsarnok. A személyes emlékezés mint történeti probléma. In Szekeres András (szerk.): *A történész szerszámosládája*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- **Kövér György** (2002): A biográfia nehézségei. *Aetas*, 2–3. sz.
- **Lejeune, Philippe** (2003): Az önéletírói paktum. In Z. Varga Zoltán (szerk.): *Önéletírás, élettörténet, napló*. (Válogatás Philippe Lejeune írásaiból). L'Harmattan Kiadó, Budapest. 17-47.
- **Lejeune, Philippe** (2003): Gide és az önéletrajzi tér. In Z. Varga Zoltán (szerk.): *Önéletírás, élettörténet, napló*. (Válogatás Philippe Lejeune írásaiból). L'Harmattan Kiadó, Budapest. 47-76.
- Levi, Giovanni (2000): Az életrajz használatáról. In *Korall* 2. (2000. Tél.)
<http://epa.oszk.hu/00400/00414/00002/pdf/glevi.pdf>
- **Z. Varga Zoltán** (2004): *Önéletrajzi töredék, talált szöveg, illetéktelen olvasó*. PhD tézisek,
http://modernirodalom.btk.pte.hu/files/tiny_mce/File/tezisek/tezisekvargazoltan.pdf

Köszönöm a figyelmet!